اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أَنْثَى وَ مَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَ مَا تَزْدَادُ وَ كُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارِ (8) عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشُّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ (9) سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَ مَنْ جَهَرَ بِهِ وَ مَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَ سَارِبٌ بِالنَّهَارِ (10) لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْم حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمِ سُوْءاً فَلاَ مَرَدَّ لَهُ وَ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالِ (11) هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ يُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ (12) وَ يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَ الْمَلاَئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَ يُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَ هُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَ هُوَ شَدِيدُ

الْمِحَالِ (13) لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لاَ يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلاَّ كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَأَهُ وَ مَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَ مَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ (14) وَ لِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ كَرْهاً وَ ظِلاَلُهُمْ بِالْغُدُّوِّ وَ الْآصَالِ (15) قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَ فَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لاَ يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعاً وَ لاَ ضَرّاً قُلْ هَلْ يَسْتَوي الْأَعْمَى وَ الْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلْمَاتُ وَ النُّورُ أُمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَ هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (16) أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا

فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَداً رَابِياً وَ مِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعِ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَ الْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَ أَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأُمْثَالَ (17) لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهمُ الْحُسْنَى وَ الَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَ مِثْلَهُ مَعَهُ لاَفْتَدَوْا بِهِ أُولِئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمِهَادُ (18)

Allah doth know what every female (womb) doth bear, by how much the wombs fall short (of their time or number) or do exceed. Every single thing is before His sight, in (due) proportion. He knoweth the unseen and that which is open: He is the great, the most high. It is the same (to Him) whether any of you conceal his speech or declare it openly; whether he lie hid by night or walk forth freely by day. For each (such person) there are (angels) in succession, before and behind him: they guard him by command of Allah. Verily Allah does not change the

condition of a people until they change in what is in themselves. But when (once) Allah willeth a people's punishment, there can be no turning it back, nor will they find, besides Him, any to protect. It is He who doth show you the lightning, by way both of fear and of hope: it is He who doth raise up the clouds, heavy with (fertilising) rain! Nay, thunder repeateth His praises, and so do the angels, with awe: He flingeth the loud-voiced thunderbolts, and therewith He striketh whomsoever He will yet these (are the men) who (dare to) dispute about Allah, He is mighty in power. To Him is due the true prayer: any others that they call upon besides Him hear them no more than if they were to stretch forth their hands for water to reach their mouths but it reaches them not: for the prayer of those without faith is nothing but vain prayer. Whatever beings there are in the heavens and the earth do prostrate themselves to Allah - with good-will or in spite of themselves: so do their shadows in the morning and evenings. Say: "Who is the lord and sustainer of the heavens and the earth?" Say: "(It is) Allah." Say: "Do ye then take (for worship) protectors other than Him, such as have no power either for good or for harm to themselves?" Say: "Are the blind equal with those who see? Or the depths of darkness equal with light?" Or do they assign to Allah partners who have created (anything) as He has created, so that the creation seemed to them similar? Say: "Allah is the creator of all things: He is the one, the supreme and irresistible." He sends down water from the skies, and the channels flow, each according to its measure: but the torrent bears away to foam that mounts up to the surface. Even so, from that (ore) which they heat in the fire, to make ornaments or utensils therewith, there is a scum likewise. Thus doth Allah (by parables) show forth truth and falsehood. For the scum disappears like forth cast out; while that which is for the good of

mankind remains on the earth. Thus doth Allah set forth parables. For those who respond to their Lord, are (all) good things. But those who respond not to Him,- even if they had all that is in the heavens and on earth, and as much more, (in vain) would they offer it for ransom. For them will the reckoning be terrible: their abode will be hell,- what a bed of misery!

اللّٰدا یک ایک حاملہ کے پیٹے سے واقف ہے جو کچھاس میں بنتاہے اسے بھی وہ جانتا ہے اور جو کچھ اس میں کمی بابیشی ہوتی ہے اس سے بھی وہ باخبر رہتا ہے۔ہرچیز کے لیےاُس کے یہاں ایک مقدار مقرر ہے۔وہ پوشیدہ اور ظاہر، ہر چیز کاعالم ہے۔وہ بزرگ ہےاور ہر حال میں بالا تررینے والا ہے۔تم میں سے کوئی شخص خواہ زور سے بات کرے باآ ہستہ،اور کوئی رات کی تاریکی میں حصاہواہو بادن کی روشنی میں چل رہاہو،اس کے لیے سب یکساں ہیں۔ہر سخص کے آگے اور پیچیے اس کے مقرر کیے ہوئے نگرال لگے ہوئے ہیں جو اللہ کے حکم سے اس کی دیکھ بھال کررہے ہیں۔حقیقت یہ ہے کہ اللہ کسی قوم کے حال کو نہیں بدلتاجب تک وہ خو داینے اوصاف کو نہیں بدل دیتی -اور جب اللّٰد کسی قوم کی شامت لانے کا فیصلہ کر لے تو پھر وہ کسی کے ٹالے نہیں ، ٹل سکتی، نہ اللہ کے مقالبے میں ایسی قوم کا کوئی جامی و مدد گار ہو سکتا ہے۔وہی

ہے جو تہارے سامنے بجلیاں چکاتاہے جنہیں دیکھ کر تمہیں اندیشے بھی لاحق ہوتے ہیں اور امیدیں بھی بند ھتی ہیں۔وہی ہے جویانی سے لدے ہوئے بادل اٹھاتا ہے۔ بادلوں کی گرج اس کی حمد کے ساتھ اس کی بیان کرتی ہے اور فرشتے اس کی ہیت سے لرزتے ہوئے اُس کی تسبیح کرتے ہیں۔ وہ کڑ کتی ہوئی بجلیوں کو بھیجتاہے اور (بسااو قات) اُنہیں جس پر چاہتاہے عین اس حالت میں گرادیتاہے جبکہ لوگ اللہ کے بارے میں جھگڑرہے ہوتے ہیں۔ فی الواقع اس کی حال بڑی زبر دست ہے۔اسی کو یکار نابر حق ہے۔رہیں وہ دوسری ہستیاں جنہیں اس کو چھوڑ کریہ لوگ پکارتے ہیں، وہاُن کی دعاؤں کا کوئی جواب نہیں دے سکتیں-اُنہیں بکار ناتواپیاہے جیسے کوئی شخص یانی کی طرف ہاتھ پھیلا کراُس سے درخواست کرے کہ تومیر ہے منہ تک پہنچ جا، حالا نکه یانیاُس تک پہنچنے والا نہیں۔بس اِسی طرح کافروں کی دعائیں بھی کچھ نہیں ہیں مگرایک تیر ہے ہدف! وہ تواللہ ہی ہے جس کوزمین وآسان کی ہر چیز طوعاً و کرہاسجدہ کرر ہی ہے اور سب چیز وں کے سائے صبح و شام اُس کے

آ کے جھکتے ہیں-اِن سے یو حجبو، آسان وز مین کار ب کون ہے؟ کہو،اللہ- پھر ان سے کہو کہ جب حقیقت یہ ہے تو کیا تم نے اُسے جیبوڑ کرایسے معبود وں کو ا پنا کار ساز کھہر الیاجو خود اپنے لیے بھی کسی نفع و نقصان کااختیار نہیں رکھتے؟ کہو، کیااند ھااور آئکھوں والا برابر ہوا کر تاہے؟ کیار وشنی اور تاریکیاں یکساں ہوتی ہیں؟اورا گرابیانہیں تو کیاان تھہراے ہوئے شریکوںنے بھی اللہ کی طرح پچھ پیدا کیاہے کہ اُس کی وجہ سے اِن پر تخلیق کامعاملہ مشتبہ ہو گیا؟ کہو، ہر چیز کاخالق صرف اللہ ہے اور وہ یکتا ہے، سب پر غالب! اللہ نے آسان سے یانی برسایااور ہرندی نالہ اپنے ظرف کے مطابق اسے لے کر چل نكلا- پھر جب سيلاب اٹھاتو سطح پر جھاگ بھی آ گئے-اور ویسے ہی جھاگ اُن دھاتوں پر بھی اٹھتے ہیں جنہیں زبوراور پرتن وغیر ہبنانے کے لیے لوگ یکھلا پاکرتے ہیں-اِسی مثال سے اللہ حق اور باطل کے معاملے کو واضح کرتا ہے۔جو حجماگ ہے وہ اڑ جایا کرتاہے اور جو چیز انسانوں کے لیے نافع ہے وہ زمین میں ٹھیر حاتی ہے-اس طرح الله مثالوں سے اپنی بات سمجھاتاہے-جن

لوگوں نے اپنے رب کی دعوت قبول کر لی ہے اُن کے لیے بھلائی ہے،اور جنہوں نے اسے قبول نہ کیا وہ اگرز مین کی ساری دولت کے بھی مالک ہوں اور اتنی ہی اور فراہم کر لیس تو وہ خدا کی پیڑ سے بچنے کے لیے اس سب کو فدیہ میں دے ڈالنے پر تیار ہو جائیں گے - یہ وہ لوگ ہیں جن سے بری طرح میاب لیاجائے گا-اور اُن کا ٹھکانہ جہنم ہے، بہت ہی براٹھکانا-

अल्लाह एक-एक हामिला के पेट से वाकिफ़ है, जो कुछ उसमें बनता है उसे भी वह जानता है और जो क्छ उसमें कमी या बेशी होती है उससे भी वह बाख़बर रहता है | हर चीज़ के लिए उसके यहाँ एक मिक़दार मुक़र्रर है | वह पोशीदा और ज़ाहिर हर चीज़ का आलिम है | वह बुजुर्ग है और हर हाल में बालातर रहनेवाला है | तुममें से कोई शख्स खाह ज़ोर से बात करे या आहिस्ता, और कोई रात की तारीकी में छिपा हो या दिन की रौशनी में चल रहा हो, उसके लिए सब यकसाँ हैं | हर शख्स के आगे और पीछे उसके मुक़र्रर किए हुए निगाराँ लगे हुए हैं जो अल्लाह के ह्क्म से उसकी देख-भाल कर रहे हैं | हक़ीक़त यह है कि अल्लाह किसी क़ौम के हाल को नहीं बदलता जब तक कि वह ख़ुदा अपने औसाफ़ को नहीं बदल देती | और जब अल्लाह किसी क़ौम की शामत लाने का फ़ैसला कर ले तो फिर वह किसी के टाले नहीं टल सकती, न अल्लाह के मुक़ाबले में ऐसी क़ौम का कोई हामी व मददगार हो सकता है | वही है जो तुम्हारे सामने बिजलियाँ चमकता है जिन्हें देखकर तुम्हें अंदेशे भी लाहिक़ होते हैं और उम्मीदें भी बंधती हैं | वही है जो पानी से लदे हुए बादल उठाता है | बादलों की गरज उसकी हम्द के साथ उसकी पाकी बयान करती है और फ़रिश्ते उसकी हैबत से लरज़ते हुए उसकी तसबीह करते हैं | वह कड़कती हुई बिजलियों को भेजता है और (बसा-औक़ात) उन्हें जिसपर चाहता है ऐन उस हालत में गिरा देता है जब कि लोग अल्लाह के बारे में झगड़ रहे होते हैं | फ़िल-वाक़े उसकी चाल बड़ी ज़बरदस्त है | उसी को पुकारना बरहक़ है | रहीं वे दूसरी हस्तियाँ जिन्हें उसको छोड़कर ये लोग प्कारते हैं, वे उनकी द्आओं का कोई जवाब नहीं दे सकतीं | उन्हें पुकारना तो ऐसा है जैसे कोई शख्स पानी की तरफ़ हाथ फैलाकर उससे दरखास्त करे कि तू मेरे मुँह तक पहुँच जा, हालाँकि पानी उस तक पह्ँचानेवाला नहीं | बस इसी तरह काफ़िरों की द्आएँ भी क्छ नहीं हैं मगर एक तीरे-बेहदफ़! वह तो अल्लाह ही है जिसको ज़मीन व आसमान की हर चीज़ तौअन व करहन सजदा कर रही है और सब चीज़ों के साए स्बह व शाम उसके आगे झ्कते हैं | इनसे पूछो, आसमान व ज़मीन का रब कौन है?— कहो, अल्लाह | फिर उनसे कहो कि जब हक़ीक़त यह है तो क्या तुमने उसे छोड़कर ऐसे माबूदों को अपना कारसाज़ ठहरा लिया है जो ख़ुद अपने लिए भी किसी नफ़े व न्क़सान का इख़तियार नहीं रखते? कहो, क्या अंधा और आँखोवाला बराबर ह्आ करता है? क्या रौशनी और तारीकियाँ यकसाँ होती हैं? और अगर ऐसा नहीं तो क्या इनके ठहराए हुए शरीकों ने भी अल्लाह की तरह कुछ पैदा किया है कि उसकी वजह से उनपर तख़लीक़ का मामला मुश्तबह हो गया?— कहो हर चीज़ का खालिक सिर्फ अल्लाह है और वह यकता है, सबपर ग़ालिब! अल्लाह ने आसमान से पानी बरसाया और हर नदी-नाला अपने ज़र्फ़ के म्ताबिक़ उसे लेकर चल निकला | फिर जब सैलाब उठा तो सतह पर झाग भी आ गए | और ऐसे ही झाग उन धातों पर भी उठते हैं जिन्हें ज़ेवर और बरतन वगैरह बनाने के लिए लोग पिघलाया करते हैं | इसी मिसाल से अल्लाह हक़ और बातिल के मामले को वाज़ेह करता है | जो झाग है वह उड़ जाया करता है और जो चीज़ इनसानों के लिए नाफ़े है वह ज़मीन में ठहर जाती है | इस तरह अल्लाह मिसालों से अपनी बात समझाता है | जिन लोग ने अपने रब की दावत क़बूल कर ली उनके लिए भलाई है, जिन्होंने उसे क़बूल न किया वे अगर ज़मीन की सारी दौलत के भी मालिक हों और उतनी ही और फ़राहम कर लें तो ख़दा की पकड़ से बचने के लिए उस सबको फिदये में दे डालने पर तैयार हो जाएँगे | ये वे लोग हैं जिनसे बुरी तरह हिसाब लिया जाएगा और उनका ठिकाना जहन्नम है, बह्त ही बुरा ठिकाना |